

İBN ABDÜNNÛR

(ابن عبدنور)

Ebû Ca'fer Ahmed b. Abdinnûr
b. Ahmed b. Râşid el-Mâleki
(ö. 702/1302)

Arap dili ve kıraat âlimi.

630'da (1233) Endülüs'ün Cebelitârik yakınındaki liman şehri Mâleka'da (Málaga) doğdu. Benî Râşid diye tanınan ünlü bir aileye mensuptur. Endülüs tarihindeki siyasi çalkantıların en şiddetli olduğu Merînîler döneminde yaşayan İbn Abdünnûr, Mâleka'da Ebû Abdullah Muhammed b. Yahyâ b. Ali b. Müferric el-Mâleki ve Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. İbrâhim el-Merbellî'den dil ve kıraat dersleri aldı. Arap dili, aruz, kıraat, fıkıh, usul ve mantık alanlarında kendini yetiştirdi. İbnü'l-Hatîb onun lugaz ve muamma konusunda da uzman olduğunu kaydeder (*el-İhâta*, I, 79). Daha sonra Sebte'ye (Ceuta) giderek kıraat ve aruz âlimi Ebû'l-Hasan İbnü'l-Ahdar'dan istifade etti. Seyahat etmeyi seven İbn Abdünnûr Mâleka, Meriye (Almeria), Berce, Gırnata (Granada) ve Vâdî-âş'ta (Guadix) kıraat dersleri verdi. Bir süre de kadî nâibliği yaptı. 27 Rebîülâhîr 702 (19 Aralık 1302) tarihinde Meriye'de vefat etti. Şehrin Bicâye (Baugie) kapısı dışında bulunan kabristana defnedildi (a.g.e., I, 202).

İbn Abdünnûr dünya işlerine karşı son derece ilgisiz, saf ve temiz kalpli bir âlimdi. İbnü'l-Hatîb onun bu özelliğinin birçok fıkra ve hikâyeye konu olduğunu söyler (a.g.e., I, 199-201). Orta seviyede bir şair olan İbn Abdünnûr'un şiirlerinden bazı parçalar *el-İhâta* ile (I, 199) *ed-Dürrü'l-kâmine*'de (I, 207) nakledilmiştir. Büyük dil âlimi ve müfessir Ebû Hayyân el-Endelüsî onun öğrencisidir.

Eserleri. İbn Abdünnûr'un günümüze gelen en önemli eseri *Raşfü'l-mebânî fi şerhi hurûfi'l-me'ânî*'dir. Eserde edatların anlamı, çeşitleri ve fonksiyonları ele alınmıştır. Doksan beş edat yapı bakımından on üç yalın (müfred) ve seksen iki birleşik (mürekkebe), fonksiyon itibarıyla de amel eden (âmil) ve etmeyen (gayri âmil) olmak üzere iki kısma ayrılarak incelenmiştir. Giriş bölümünde eserin alfabetik olduğu belirtilmesine rağmen buna tam uyulmamıştır. Müellifin Basra dil mektebine temayülü olduğu görülmele birlikte Kûfe mektebinin görüşlerinden de faydalanmıştır. Sibeveyhi'ye ve görüşlerine aşırı derecede bağlı olan İbn Abdünnûr Ahfeş el-Evsat, Müberred, Ebû Ömer el-

Cermî, Ebû Osman el-Mâzinî, Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ gibi Basra ve Kûfe mekteplerinin ileri gelen dilcileriyle İbn Usfûr el-İşbîlî, Abdurrahman b. Abdullah es-Süheyli, Abdülvâhid b. Hüseyin es-Saymerî ve İbnü'l-Arif gibi Endülüs nahivcilerinin görüşlerini eleştirmiş, mantık âlimi olmasının da etkisiyle birçok meselede geniş ölçüde kıyasa başvurmuş ve ele aldığı meselelerde sebeplere ilişkin açıklamaları da (ta'îl) ihmal etmemiştir. Öğrencisi Ebû Hayyân hocasının bu eserinden çok istifade ettiğini söyler. Eser Ahmed M. el-Harârât tarafından bir incelemeyle birlikte neşredilmiştir (Dımaşk 1405/1985).

Müellifin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Şerhu'l-Kâmil* (İsâ b. Abdülâzîz el-Cezûlî'nin dile dair *el-Kâmil* adlı eserinin şerhidir); *Şerhu'l-Muğrib* (Ebû Abdullah İbn Hişâm el-Fihrî'nin [İbnü's-Şevvâş] *el-Muğrib* adlı eserinin şerhidir); *Takyîd 'ale'l-Cümel* (li'z-Zeccâci), *Cüz' fi'l-ürûz* (bu üç eser için bk. İbnü'l-Hatîb, I, 198); *et-Tahtîye (el-Hilye) fi (zikri)'l-besmele ve't-taşîye (Raşfü'l-mebânî, s. 159); Şerhu'l-Cezûliyye* (Ebû'l-Kâsım ez-Zeccâci'nin gramere dair *el-Cümel*'i üzerine Ebû Mûsâ el-Cezûlî'nin yazdığı hâşiyenin şerhidir); *İmlâ' 'ale'l-Muqarreb* (İbn Usfûr el-İşbîlî'nin *el-Muqarreb* adlı nahve dair eserine yazdığı hâşiyedir [Fîrûzâbâdî, s. 25]); *Şerhu'l-Cezûli'l-kebîr li'z-Zeccâci (İzâhu'l-meknûn, I, 368).*

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdünnûr, *Raşfü'l-mebânî fi şerhi hurûfi'l-me'ânî* (nşr. Ahmed M. el-Harârât), Dımaşk 1405/1985; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 5-91; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, I, 79, 196-204; Fîrûzâbâdî, *el-Bülğa fi terâcimi e'immeti'n-naşv ve'l-luğa* (nşr. Muhammed el-Misrî), Küveyt 1407/1987, s. 25; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 77-78; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, I, 207; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 331; *Keşfü'z-zunûn*, I, 908; II, 1579, 1800; *İzâhu'l-meknûn*, I, 368; II, 290, 545; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 305.

İSMÂİL DURMUŞ

İBN ABDÜRABBİH

(ابن عبدربه)

Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed
b. Muhammed b. Abdırabbih
b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî
(ö. 328/940)**el-İkdu'l-ferid adlı eseriyile tanınan
Endülüslü âlim ve şair.**

10 Ramazan 246'da (28 Kasım 860) Kurtuba'da (Cordoba) doğdu. Atalarından Sâlim, Endülüs Emevî emirlerinden Hişâm b. Abdurrahman'ın âzatlısı idi. İlk öğreni-

mine muhtemelen, Endülüs'ün ileri gelen fakih ve muhaddislerinden olan büyük kardeşi Ebû Bekir Yahyâ'nın yanında başladı. Kahire, Bağdat, Dımaşk, Kudüs, Halep gibi Doğu İslâm merkezlerine gidilmeden ilim öğrenilemeyeceği görüşünün yaygın olduğu bu dönemde Endülüs'te kalarak Baki' b. Mahled, Muhammed b. Abdüsselâm el-Huşenî ve Muhammed b. Vaddâh gibi âlimlerin öğrencisi oldu. Kısa zamanda fıkıh ve hadis öğrenimini tamamlayıp ders vermeye başladı. Bir yandan da şiir, edebiyat ve müziğiyle ilgilendi. Geniş fıkıh bilgisi yanında irticâlen şiir söyleyecek kadar güçlü bir şair olan İbn Abdürabbih devlet büyükleri ve önde gelen kimseler için birçok şiir yazdı ve bu sayede refah içinde yaşadı. Endülüs emirleri ve Kurtuba eşrafının köşk ve saraylarında seçkin bir yer edindi. Hayatının sonlarına doğru felç oldu; 18 Cemâziyelevvel 328'de (1 Mart 940) Kurtuba'da vefat etti.

Şöhretini *el-İkdu'l-ferid* adlı eserine borçlu olan İbn Abdürabbih hayatta iken daha çok şairliğiyle tanınmıştır. İbn Saîd el-Mağribî'ye göre Endülüs şair ve ediplerinin önde gelenlerindedir (*Râyâtü'l-müberrizin*, s. 77). Günümüze intikal eden bazı şiirleri Endülüs şiirinin en iyi örneklerinden sayılan İbn Abdürabbih'in Halife II. Hakem'in emriyle derlenmiş olan divanının kaybolması onun sanat yönünün meçhul kalmasına sebep olmuştur. Humeydî, bir kısmı kendi el yazısıyla olan divanının yirmi cüzden fazlasını gördüğünü söyler (*Cezvetü'l-muktebis*, I, 164). Şiirlerinde methiye, mersiye, hiciv ve gazel gibi klasik temaların yanında pastoral, duygusal, dinî ve ahlâkî konulara da yer vermiştir. Hazırcevaplığıyla tanınan İbn Abdürabbih'in birçok şiiri âdeta darbimesel haline gelmişti.

Endülüs Emevî Halifesi III. Abdurrahman'ın 300-322 yılları arasında yaptığı savaşları anlatan 445 beyitlik urcûzesi (*el-İkdu'l-ferid*, IV, 501-527) kahramanlık şiirlerinin en uzun örneklerinden biri olarak kabul edilir. Şairin, beyit ve kafiye bağimsizliği sebebiyle uzun ve kolay şiir yazımına, ezber ve rivayete elverişli bulunduğu bu şiir Margoliouth gibi bazı şarkiyatçılara göre Arap edebiyatında destan türünün en eski örneklerindedir. Bu urcûze James T. Monroe tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir (bk. bibl.).